

Semavi Eyice

ROMA VE BİZANS
DÖNEMİNDE
SU

ÂRİHİ binlerce yıl öncesine dayanan üç imparatorluğa başkentlik yapmış İstanbul'un etrâfı suyla çevrilidir, ancak şehre su getirmek her

dönemde önemli bir mesele olmuştur. Hocam Prof. Dr. Semavi Eyice'yi, "Bizans Devri ve Su" konusunu konuşmak için evinde ziyâret ettim. Semavi hoca, yaşayan bir efsânedir, şehrin hâfızasıdır. Merhum Halil İnalıc'ın ifâdesiyle o, "İstanbul târihini ortaya çıkaran büyük Türk"tür.

Hocam, mâlûmunuzdur ki İstanbul için suya ulaşma problemi zihinleri her zaman meşgul etmiştir. Bu konuda İstanbul'un geliştirdiği tedbirlere dâir neler söylenebilir?

Bir tarafında Haliç bir tarafında Marmara olan ve zirve kısmı da Sarayburnu olan bir üçgen İstanbul. Konstantin zamânında yapılan surlardan İtibâren Sarayburnu'na kadar uzanan bu üçgen içerisinde su kaynağı yok, ancak toplama su elde edilebiliyor. Fakat İstanbul'un halkı en eski devirlerden beri nerede yaşıyordu? İncelenmesi gereken işte bu. Bunu bilhassa belirtmek isterim. Benim görüşüme göre, İstanbul'un ilk insanları çok daha verimli olan, suyu da, seli de daha mebzul ve bu hâliyle Altın Boynuz adını hak eden yerde yaşıyordu. Burası, Haliç değil, doğrudan doğruya iki tatlı suyun, iki derenin, Alibeyköy deresi ile Kâğıthâne deresinin boynuz şeklinde birleşip aktığı bir noktadadır. Orası, üzerinde bir zamanlar elektrik fabrikasının olduğu, sonra da üzerine üniversite binâlarının yapıldığı üçgen yarımada. Arkeolojik bakımdan toprağın derinine inildiğinde ne vardı ne yoktu bilinir. Esas nüve, hâlâ tespit edilmiş değil. Belki Sarayburnu'nda halkın yaşadığı, köy nev'inden 20-30 evlik bir yer vardı, fakat onun da derininde su var. İstanbul'da bugün sekiz metrede filan su çıkıyor. Bu bahsettiğim üçgende, surlarla çevrili olan İstanbul'da, arâzinin tam etüdü yapılmış değil.

Şehrin surlarla çevrilmesi antik devirden İtibâren başlıyor; yâni İlkçağ'ın oldukça yakın döneminde. Meselâ daha geç devre âit olan yazarların kitaplarından öğrendiğimize göre, Silivritepe denen ve şu an üzerinde Silahtarağa Elektrik Fabrikası binâsının bulunduğu

yerde bir yerleşim mevcuttu. Bu bilgi araştırılmalı. Orası çok daha avantajlı. Bir defa burada, iki tatlı su kaynağı su yüzünden Haliç'in tuzlu suyunun tesiri az oluyor. Türk devrinde, XVII. yüzyılda bile balıkların, hatta midye, istiridye gibi deniz canlılarının oralarda çıktığı ve bunların gâyet lezzetli olduğu biliniyor. Bugün oralardan çıkan midyeyi yiye-mezsiz. Ama eski devirde bu insanlar yemişler; bugün toprağı kazdığınızda eski yerleşimin izleri arasında en sık rastlanan şey kabuklu deniz hayvanlarının kabukları. Bizanslılar bol miktarda istiridye ve midye yemişler. Ve bunlar da iç kısımlarda bulunuyor.

İstanbul halkının ilk olarak nerelerde yaşadığını bilmek önemli. Yarımburgaz mağarasının verileri çok kıymetli. Mağaraların varlığından XVII. yüzyılda yaşamış olan Evliyâ Çelebi bahsediyor. "Bu mağaraların ucu Bulgaristan'dadır." diyor. Doğru mu değil mi bilmem; ama muazzam bir mağara olduğu ve Trakya'nın altında hayli ilerilere gittiği muhakkak. Nereye kadar gidiyor? Bu mağaranın varlığını yabancılar bulmuş. İlk makâleyi de bir yabancı yazmış hatta bir krokisini de çizmiş; ama o da en dibe kadar gitmemiş.

Yâni İstanbul'da Bizans devri sarnıçlarından kaç tânesi tespit edilmiştir, kaç tânesi bugün mevcuttur, henüz etüdü yapılmamış kaç sarnıç vardır?

1894 yılında Mühendishâne Mek-tebi'nde görevli Forchheimer ile J. Strzowski aslı iki yabancı, İstanbul'un Sarnıçları diye bir kitap yazmasalardı hiç öğrenmeyecektik belki de. Bu kitap hâlâ araştırmacılarımız için ana kaynaklardandır.

Bu durumda İstanbul'un su ihtiyâcının sarnıçlardan edinildiği bilgisi doğru değil mi?

Bunu iddia edemem. İstanbul'da akarsu var; ama şehir kalabalıklaşınca bu suyun yetmesine imkân yok. Ufak bir yerleşme yeri iken pekâlâ İstanbul'daki mevcut birkaç kaynak, birkaç kuyu vs ihtiyâci karşılar. Ayrıca Forchheimer ile J. Strzowski'nin bir hatâsı var. Bunlar toprak altında olan her inşaat planını sarnıç olarak kabul etmişler. Bu

doğru değil, çünkü Bizans kiliselerinin, manastırlarının da alt yapıları var. Pek çok yerde bu alt yapı ortaya çıkmıştır. Meselâ Kariye'nin yanındaki ek kanadın altında, yukarıdaki binânın aynı planında mahzen vardır ve bunların bir kısmı sarnıç olarak da kullanılmıştır. Yâni duvarlarına su geçirmez sıva yapıldıktan sonra bunları bir boruyla diğer su haznelerine bağlamışlar ve böylelikle mekân sarnıç vazîfesi görmüştür. Bir de o çağlarda şehrin uzun kuşatmalara dayanması gerektiğini unutmamalıyız. Gelen tehlike, Trakya istikâmetinden geliyor. Deniz yolundan gelen tehlike, bilhassa Araplardan geliyor; ama Araplar hiçbir zaman şehre giremediler. Araplar sıcak iklimden geldikleri için İstanbul'un lodos fırtınaları ile kış başladığı zaman donarlar. Sekiz sene kuşatma var; ama sâdece müsâit mevsimlerde. Sâdece bir defa, 1204'de Haçlılar giriyor."

Trakya'daki su kaynaklarından su yolları ve su kemerleri aracılığı ile şehir bol akarsu sağlanmasının ancak Roma İmparatorluğu yıllarında mümkün olduğu doğru mu?

Trakya'nın kuzey kısmında, yâni İstiranca dağlarının çeşitli noktalarında su kaynakları var. O suları topluyorlar ve su kemerleri ile İstanbul'a getiriyorlar. Bu su kemerlerinden birçoğu hâlâ duruyor. Üzerinde haç olduğu için Hıristiyanlığın ilk dönemlerine âit olduğu tespit ediliyor. Yâni bunlar Osmanlı su tesislerinin kalıntıları değil, Bizans su yollarının kalıntıları. Fakat Türkler bu yolları pek kullanmamışlar. Yapılan ilk isâleler Roma devrine dayanıyor. Bizans devrinde ise daha çok var olanlar kullanılmıştır. Yerebatan Sarnıcı'nı gezenler bilir, en ucunda devâsâ boyda -bu boy bilhassa Roma devrinde moda olur- Medusa heykeli vardır. Tersine konmuştur, çünkü devşirme parçadır. Kısa gelen kısmın altını beslemek üzere oraya konmuştur. Yâni bu Yerebatan Sarnıcı, Roma işi değildir, Roma'dan Bizans'a geçiş sırasında tamamlanmıştır. Tabanı da tuğla döşelidir. Yâni ilk isâlelerin, su yollarının Roma devrinde yapıldığını, Bizans'ta yeni isâle olmadığını bilmek zor, sanat ve mîmârî bakımından etüdü yapılmak lâzım.

Roma devrinin mermerleri toplama malzeme olarak Yerebatan'da kullanıldığına göre, Yerebatan da en büyük Bizans sarnıçlarından olduğuna göre, demek ki Bizans devrinde bu yağmular başlamış. Eski devrin malzemelerini kullanmaya başlamışlar. O koca Medusa belli ki koca bir binâdan. Sütunlar da toplama sütunlar. Yerebatan için özel yontulmuş sütunlar değil. Budanmış palmye ağacı gibi olan sütun da var, dümdüz olan da var. Ama buna mukâbil Binbirdirek yeknesaktır, bütün sütunları tezyînatsız, üzerinde başlık olmaksızın üs tüste bindirilmiş hâldedir. O bölgede çok sarnıç var. Düşünün ki hipodromun hayvanlarının tutulduğu bölümler bile sarnıca çevrilmiştir. Bizans'ın su ihtiyacı arttıkça, şehir büyüdükçe Sphondone (Hipodrom'un duvarları) dedikleri kavisli yarım yuvarlak kısmın içindeki göz göz hayvan barınakları bile su geçirmez siva ile sıvanıp sarnıç yapılmışlar ve bir süre de öyle kullanılmışlardır.

Roma devrinde şehre su getirmek için Vize-Pınarhisar'dan İtibâren kemerler

yapılır. Bu kemerlerin kalıntıları var; ama bağlantısı kesin mi acaba? Burası İstanbul'a gelen suyun ilk yolu mu, yoksa başka bir yerde mi sonlanıyordu? Suyun bol olduğu yer, dağların olduğu yerdir. Dağlar da, haritaya bakın, Istranca dağlarından İtibâren gittikçe yükseklikleri azala azala Sarayburnu'na kadar geliyor. Sarayburnu onun son yüksek kısmı. Trakya'dan hatta daha yukarılardan başlıyor. Evliyâ Çelebi'nin de görüşü bu yönde oluyor.

Bu durumda İstanbul'un en eski su bağlantısı budur diyebilir miyiz? Herhâlde. Ama Vize tarafından gelen suyun bâzı kemerleri var. Onları da Feridun Dirimtekin yayımladı. Kemerlerin kilit taşında haç motifinin bulunması Hıristiyanlıktan sonraya âit olduklarını gösteriyor.

Hadrianus dönemine gelirse imparator ilk su tesislerinin yapımını başlatıyor ve sizin görüşünüze göre, imparator Valens'in adını alsa da Valens Kemer projesinin esas fikir babası Hadrianus'tur. Peki, buraya sular nereden geliyor, İsti-

ranca dağlarından mı?

Evet, istikâmet onu gösteriyor. Ama tam olarak etüt yapılmış değil. Meselâ Trakya'da irili ufaklı su kemerleri var. Ama bu sistemin nasıl kullanıldığının, suların nereye depolandığının tam olarak anlaşıldığını söylememiz mümkün değil.

Konstantin zamânında durum neydi? O zamanda da mı Istranca'dan geliyordu?

Konstantin'in uzun uzadıya şehre pek bir şey yaptığını zannetmiyorum. Evet, efsânelere göre melek ona yol göstermiş, surların yönünü bile melek çizmiş. Konstantin de meleğin peşinden giderek hemen surları yaptırmış. Efsâneler bu şekilde. Hatta Konstantin'in gerçek Hıristiyan olup olmadığı bile şüpheli. Dolayısı ile Konstantin zamânında suların Istranca'dan gelip gelmediği net değil.

Açık su hazneleri sarnıçlar arasında sayılsa da sizin bu ifâdeyi kabul etmediğinizi, hatta buna kızdığınızı biliyorum. Siz onları su haznesi olarak nitelendiriyorsunuz değil mi? Onlara ben sarnıç diyemem, sarnıç

olmaları için suyu muhafaza etmeleri lâzım. Siz bir çanak suyu alıp İstanbul'un güneşinin altına koyun bakalım, o sudan size ne kalıyor. Hele yaz sıcağını gördükten sonra o suda hayır kalır mı? Ne kullanılır ne içilir o su. O suyun sağlıklı bir su olmasına imkân yok. Zâten bu konuda çeşitli hipotezler ortaya koyan da oldu. Meselâ bir delikanlı ziyâretime geldi ve "Bu açık su hazneleri, surlarda gerektiğinde müdâfaaya hazırlanmış olan askerlerin garnizon merkezleridir." dedi. Ama bunlardan sur dışında da var. Doğru bir görüş olarak gelmedi bana; zâten delikanlı da kimseyi inandıramamış. İstanbul'da üç tâne var, hatta Fâtih ile Saraçhâne arasında Çukurçeşme denilen sâhada bir dördüncünün varlığı da konuşulur.

Üç tâne toplama havuzunu biliyoruz. Yavuz Sultan Selim Câmii yakınlarında olan Aspar, Karagümrük'te (Vefâ Stadı) Aetius ve Altımermer'deki Hagios Mokios. Ya dördüncüsü?
Dördüncünün Çukurçeşme denen yerde, Fâtih Camii'nden Bozdoğan

Kemerî'ne doğru olan yamaçta olduğunu söylenir. Dikkat ettiniz mi, Fâtih Külliyesi'nin her parçası vardır; ama hamamı yoktur. Onun hamamının orada olduğu biliniyor ve hamam XVII. yüzyıla kadar orada duruyormuş. Hem de İstanbul'un en büyük hamamı imiş. Onu gören ve yazan seyyah var. Bizim bâzı kaynaklarda da adı Çukurçeşme Hamamı diye geçiyor.

Sizden okumuştum, Aetius adını Konstantinopolis'in vâlilerinden Aetius'tan alıyor. Kimi kaynaklara göre Bizans devrinde inşâ edilen kapalı sarnıç sayısı 70'ten fazla ve bu sarnıçların kapasitelerinin 200 bin m³ civârında olduğu kayıtlı.

Şimdi bakın, Forchheimer ile J. Strzowski ne kadar mahzen varsa bunları da sarnıçtan saymışlar dedik, peki bu doğru mu? Bütün kiliselerin altında bir alt yapı var. Laleli Bodrum Mirelion Manastırı'nın altındaki mahzene halı yayılmış, cemaat fazla olduğu zaman orada da namaz kılınıyor şimdi. Pek çok sarnıç var, bâzıları da dev ölçülerde. Topkapı Sarayı'nın birinci avlusun-

da, Bâb-ı Hümâyün'dan girince Aya İrini'nin önünden İtibâren ağaçların altında, askerlerin bulunduğu kocaman bir sarnıç var. Tahtadan bir iskele kurmuşlardı, ucuna dek gidilebiliyordu sarnıcın, içinde su vardı çünkü. Ama suyun nereden geldiği belli değildi. Aya İrini patrikhâne kilisesi olduğuna göre, birtakım ek binâları da olmalıdır herhâlde. 1928'de bulundu burası ve İngilizler tarafından yayımlandı; daha sonra da harap oldu. Askerler elektrik tesîsâtı döşemişlerdi, pırl pırl idi, üzerinde sarnıcı bulan binbaşının adının yazılı olduğu levhası da vardı. Şu anki durumunu bilmiyorum.

Konstantin döneminde durum nedir peki? Su, o zamanda da mı Istranca'dan getiriliyordu?

Konstantin'in, bu konuyla alâkalı şehre kalıcı müdâhaleler yaptığını zannetmiyorum. Evet, efsânelere göre melek ona yol göstermiş, suların yönünü bile melek çizmiş. Konstantin de meleğin peşinden giderek hemen su yollarını yaptırmış. Efsâne bu. Dolayısıyla suların o dönemde Istranca'dan gelip

gelmediğini bilemiyoruz.

Valens döneminde (364-378) Belgrad Ormanları'nda yapılan bir bend ile Kağıthâne deresi suları toplanarak şehre getiriliyor. Halkalı tarafından mı geliyor yoksa Halkalı'dan Bayezit'e kadar getirilen su için kemer mi yapılıyor?

İstanbul'u besleyecek kaynak olmadığına göre, su oradan geliyor. Ama oraya nereden geliyor, emin değilim. Valens Kemerini daha da özel kılan bir detay da II. Mustafa'nın yegâne kitâbesinin orada olmasıdır. Valens Kemerinin bulunduğu arâzinin yapısı da değişiktir. Bulvar, sel yatağıdır. Zamanla yağmur sularının yarattığı çukur arâzinin üzerinde binâ edilmiştir.

Valens Kemerini, Bozdoğan Kemerini, hatta Bozulgan Kemerini olarak da biliyoruz. Bunun özel bir nedeni var mı?

Pek çok farklı şey anlatılır. Bâzıları Şehzâde Câmii'nin karşıdan rahat görülebilmesi için önünde mâni teşkil ettiği için o kısım kesilmiştir, diyerek bozulan kısma atıf yaparlar. Bâzıları ise o kısmın yıkıldığını ve bu nedenle Vefâ Bozacısı'nın olduğu yere doğru oluşan bir gölet nedeniyle adına Bozulgan Kemerini dendiğini söylerler.

Mazul Kemer'in Eyüp'ün gerisinde olduğunu biliyoruz. Trakya'dan, muhtemelen Vize'den gelen suları mı karşılıyor?

Mazul Kemer veya Mazlum Kemer, Türk devrinde de kullanılır. Bâzı su yollarına bağlanarak fonksiyonlarına devam etmiştir. Ama suların nereden geldiğini bilmiyorum. Vize'de bir akarsu var, doğrudan kaleye geliyor. Vize'nin etrâfını çeviren surlara geliyor, duvarına vuruyor ve surdan uzaklaşıyor. Ama yandan akmaya devam ediyor ve az bir miktârını kalenin içine alıyor. Yâni bunlar su kuleleri. Kalenin etrâfı çevrildiğinde su ihtiyacını dış kanaldan sağlayabiliyor. Böylece hem kale korunuyor hem su ihtiyacı sağlanıyor hem de su İstanbul'a gönderilecekse gönderiliyor. Yâni bu durumda, oradan gelme ihtimâli var. Ben gittim, gördüm.

Böyle başka su kulesi var mı?

Evet var. İstanbul'da çingenelerin

yaşadığı semt olarak akıllara kazınan Sulukule adı oradan geliyor. İstanbul Bayrampaşa (eski adıyla Lykos) deresi, çukur nokta olan Vatan caddesinden giriyor. O zaman da oraya Sukulesi adını vermişler, zamanla Sulukule olmuş. Çingeneler de oraya iskân edilmiş.

Bu kemer Bayezit'teki nimfema (Romalılarda su ve orman perisi "nimf"lere adanmış, alanlarda sütun dizileri ve heykellerle bezenmiş nişli anıtsal çeşme) kadar geliyor. Kemerin fonksiyonu, bu merkez çeşmesine su getirmek idi. Merkez çeşmesi, her antik şehirde şehrin göbeğinde olur. Bâzıları devâsâ bâzıları küçük, farklı boyutlardadır. Bâzısı bir yapıyla bitişik bâzısı da müstakil inşâ edilmişlerdir.

İstanbul'un her köşesinin sizin için çok kıymetli; ama çocukluğunuzun geçtiği Kadıköy'ün sizdeki yerinin bambaşka olduğunu da biliyoruz. Kadıköy'ün çeşmelerinden bahsederseniz biraz?

Birçoğunu yıktılar, kaldırdılar o çeşmelerin. O kadar söylediğim hâlde Kadıköy'ün en güzel çeşmesinin yerini değiştirdiler. Mermer, üç çeşme yan yana olan Halit Ağa Çeşmesi'nden bahsediyorum. Ana caddede iken söküp sanki utanılacak bir şeymiş gibi, sokak arasına getirdiler. Bâri meydana koysalardı.

Vakıf çeşmesi miydi?

Evet evet, vakıf çeşmesi. Zâten Halit Ağa'nın başka çeşmeleri de var. Bir su yolu getirdiği anlaşılıyor Halit Ağa'nın. Kadıköy'de 2-3 çeşme yaptırmış. Mermer cephe, bir çeşmesinin iki yanında mermere işlenmiş müzik âleti vardı (III. Selim'in haremağası olan Halit Ağa'nın yaptırdığı ve Abdülhamid zamânında onarılan Haydarpaşa'daki diğer çeşmenin ise sâdece alınlık kısmı mevcut B.A.). Kadıköy'e en fazla vakıf yapmış adamlardan biridir Halit Ağa.

Aslında üç harem ağası Kadıköy'ü paylaşmışlar. Diğer ikisi Cafer Ağa ve İbrahim Ağa. Kadıköy'de 10 tâne vakıf çeşme vardı, bâzıları kitâbeli bâzıları kitâbesiz. Bir tânesi çok enteresandı. "Kâdi kâriyesinde yaşayan (mukîm) Kürt Hasan Ağa'nın hayrâtıdır." yazılı idi; ama o kitâbe nedense yok edildi. Sonra çeşmeyi de yıktılar. Daha eski bir çeşme ise Rum Kilisesi'nin bitişiğindeki

Gürcü Mehmet Paşa Çeşmesi idi.

Semtine adını veren Selâmiçeşme'nin başına gelenler de enteresandı. Uzun bir kitâbesi vardı, onu tamâmen kazıdılar; ama bir gün bir müteahhit geldi bana, çeşmenin metnini bulduğunu ve aynen yazdıracağını söyledi ve yaptırdı da. Böyle müteahhit nâdir bulunur. Selâmiçeşme'nin karşısında namazgâhı da vardı; ama onu tahrip edip yok ettiler. Namazgâh taşı da vardı, iki basamak merdivenle çıkılırdı.

Hocam tekrar Bizans dönemine dönersek size sur dışında kalan bir yeri, Hebdemon'u, yâni Bakırköy su yolunu sormak istiyorum.

Bu Romalılar, her yere, aynı Osmanlılar gibi, su yolu yapmışlardır. Ve zâten kazdıkça çıkan su yolları için hani Ayasofya'ya yol var denir durulur ya... Ayasofya'ya yol falan yok efendim. Onlar, Roma devrinin su yollarıdır. Kazıyorlar bakıyorlar bir su yolu çıkıyor. Bizim su yollarımız da var. Taksim'de makseme gelen kanalları delip delip apartman yaptılar üstüne. Tabii öldü o su yolları, mahvoldu. Sarıyer'in ardındaki bentlerden Sultan Mahmud Bendi, Vâlîde Sultan Bendi, oralardan gelen sular vardı. Esrârengiz yollar diyorlar. Efendim esrârengiz falan değil; planları da var krokileri de var hepsinin. Eski Türkçeyi iyi bilen rahmetli Kâzım (Prof. Dr. Kâzım Çeçen) bunları topladı, kitaplarında yazdı.

Toplama havuzları diyorduk...

Toplama havuzlarının durumu da pek aydınlık değil. Ancak, Fâtih Câmii'nin önünde -Atpazarı ve onun doğusu- bir çukur arâzi olduğu muhakkak. Orada bir mesîre yeri varmış, semtin bir kısmının adına Halıcılar Köşkü deniyor. Yâni orada akarsu var, devamlı halılar yıkıyor. Çukur arâzide ağaçlar da var, Yavuz Sultan Selim zamanı zaman Halıcılar Köşkü denen bu yere gidip dinlenirmiş. Babası burayı seviyor diye Kânûnî de gidip Sultan Selim Câmii'ni yaptırıyor oraya. O câmi hâlâ durur, Sinan'ın eserleri listesinde de adı var. Ama karışıklık oldu, biri, "Keşfettim, buldum, Sinan'ın câmisini buldum. Sultan Selim Câmii Sinan'ındır!" diye feryat etti. Hâlbuki Sinan, risâlesinin başına yazmış,

Benim görüşüme göre, İstanbul'un ilk insanları çok daha verimli olan, suyu da, seli de mebzul ve bu hâliyle Altın Boynuz adını hak eden yerde yaşıyordu.

“İstanbul’da yapılan selâtin câmilerinin Sultan Selim Câmii gayrı kalmak üzere eserimdir.” diyor. Câmi kanalıyla Halıcılar Köşkü denilen yerin Bayrampaşa deresinin kıyısında olduğu anlaşılıyor, oranın da ağaçlıklı, sulak bir yer, bir mesire yeri olduğunu öğreniyoruz. Sonra birkaç büyük yangın, bölgeyi yakıp geçiyor. Böylece Bayrampaşa deresinin yatağı olan kısım yanıyor.

Peki, yer altında olanların hepsine sarnıç demek doğru mu sizce?

Sarnıç deyip kestirip atılamaz. Bâzıları sarnıç bâzıları mahzen olabilir. Meselâ Topkapı Sarayı’nın altında, altınların, paraların muhafaza edildiği Osmanlı devrine âit hazîne var. Bizans devrinden kalma bir de mahzen var. Yukarılardan zorlukla iniliyordu, beni de indirmişlerdi; yamaç olduğu için epey yüksekte, denize nâzır bir yer. Ortada bir tâne mermer vaftiz teknesi var, herhâlde vaktiyle onun içine altınları doldurmuşlar, hazîne olarak kullanmışlar.

Çeşitli sebeplerle, dînî binâları, manastırları daha yüksek yapabilmek için alt yapı yapmışlar. Ya da yapıyı daha düzgün bir alana oturtabilmek için yapmışlar. Bunların hepsini sarnıç olarak kabul edemeyiz elbette. Bir kısmı da doğrudan doğruya mezarlıktır. Meselâ Molla Fenârî Câmii... Onun altında ta ben ortaokul talebesi iken bir mahzen olduğu söylenirdi. Pek çok kazı yapıldı. Bizans’ın son devrindeki imparator ve imparatoriçelerin 22’sinin o yapıya gömüldüğü biliniyor.

Hocam en son size Acı Musluk Sarnıcı’nı, Karagümrük Sarnıcı’nı ve Studios Manastırı Sarnıcı’nı sormak istiyorum.

Acı Musluk, içinde odalar olan bir sarnıçtır. Üzerinde mevcut sarayın, o yamaçta yapılmış, Haliç’e manzarası

olan özel bir sarayın alt yapısı. Bâzi tahminlere göre devrin ileri gelenlerinden, hatta kısa bir süre de imparatorluk yapmış bir Bizanslının âile sarayıdır. Acı Musluk sokağındadır. Oldukça büyük bir alt yapıdır.

Karagümrük Sarnıcı’nda da ip bükücü Ermeniler çalışmış. Oradaki rutübet ip bükmeye-sarmaya faydalı oluyor ki orayı tercih etmişler. Vefâ stadyumunun ardında Kasım Ağa Câmii vardır. Onun müstemilâtı gibi kullanılmıştır. Hatta vakfiyesinde, vakıf kaydında sarnıç da vardır. Tertemiz bir sarnıçtı. İçine rahatça inilirdi, resimler çekerdik. O sarnıcı, bugün maalesef bulamazsınız. Çünkü mahalledekiler, o kubbelerini deldiler. O deliklerden çöp ata içini çöple doldürmüşlardı. Oldukça enteresan bir sarnıçtı. Bütün sütunlar ve başlıklar devşirmeydi. Âdeta bir başlık müzesi idi. Hatta gövde kısa gelmiş üst üste iki başlık koymuşlar, üzerine gövde üzerine gene başlık koymuşlar. Câmi restore oldu, ama sarnıç ne oldu, onu bilmiyorum.

Studios Manastırı Sarnıcı, İmrahor Câmii’nin yanındaydı. Bir de ayazması vardı. Yapının yamuk bir planı vardı. Vakıflar kirâya veriyordu ve bir dönem bir Rum, şarap doldurma deposu yapmıştı orayı. Ziyârete açık tutardı, öğrencileri de götürürdüm. O Rum gidince başka atölyeye kirâlandı. O sırada patladı, bütün tonozlar çöktü. Harap oldu, şimdi kim bilir ne hâlde...

“Şehirler diridir. Kalıba bakma sen, onlar da hisseder.” der Hz. Mevlânâ. Buna kalben inananlardanım. 95 yaşında, dupduru hâfızasıyla, bilgisini hâlen anlatma ve paylaşma telâşında olan hocam Sayın Prof. Dr. Semavi Eyice’ye bu sohbet vesilesiyle bütün İstanbulullar adına şükranlarımı ve saygılarımı arz ediyorum.

Romalılar tarafından İzmir Melez çayı üzerine inşa edilen Kızılçullu (Şirinyer) su kemerleri.